

قم، حرم اهل بیت علیهم‌السلام

ویرچم دار رسالت جهانی

آیت‌الله نجم‌الدین طبسی

شهر مقدس قم، حریم اهل بیت علیهم‌السلام، نه‌تنها یک نقطه جغرافیایی، بلکه کانونی معنوی و فکری است که جایگاه ویژه‌ای در فرهنگ و تاریخ اسلام دارد. این شهر، به‌فرموده امام صادق علیه‌السلام، حرم اهل بیت علیهم‌السلام است که در آن بانویی از نسل ایشان، یعنی حضرت فاطمه معصومه علیها‌السلام، آرام گرفته است و زیارت او پاداشی جز بهشت ندارد. قم، به‌عنوان پایگاه گسترش اندیشه ناب آل‌محمد صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم، رسالت جهانی خود را در نشر فرهنگ مقاومت، عدالت و معنویت ایفا می‌کند.

آیت‌الله نجم‌الدین طبسی در جلسه آموزشی ویژه کارکنان حرم مطهر حضرت

سخنم را با حدیثی نورانی از امام صادق علیه‌السلام آغاز می‌کنم؛ حدیثی که شاید بسیاری از شما شنیده باشید. این حدیث شریف را علامه مجلسی رحمته‌الله در کتاب بحارالانوار نقل کرده‌اند؛ اما ایشان نیز آن را از کتاب «تاریخ قم» روایت کرده‌اند.

تاریخ قم، اثری است متعلق به دوران شیخ صدوق پدر علیه‌السلام – همان بزرگوار که مرقد مطهرشان در شهر قم قرار دارد – درحالی‌که فرزندشان، شیخ صدوق پسر، در تهران مدفون هست. بر این اساس، این حدیث به قرن چهارم هجری بازمی‌گردد و ما اکنون در قرن پانزدهم هجری هستیم؛ یعنی حدود هزار و صدسال پیش، این روایت در کتاب «تاریخ قم» به ثبت رسیده است.

ای‌کاش این اثر گران‌سنگ که به زبان فارسی نیز ترجمه شده، در میان خادمان حضرت معصومه علیها‌السلام توزیع می‌شد. چه نیکو بود اگر مسابقه‌ای برای مطالعه این کتاب برگزار می‌شد و جوایزی هم برای برگزیدگان در نظر گرفته می‌شد. این گونه، همگان بهتر درک می‌کردند که شهر مقدس قم چه جایگاهی دارد و خادمی در این حرم مطهر، به چه معنایی است.

آن‌گاه روشن می‌شد که خدمت در این آستان، مقامی است که با هیچ مال و ثروتی قابل خریداری نیست. پیشنهاد می‌کنم، نسخه ترجمه‌شده تاریخ قم در اختیار این عزیزان قرار گیرد و با برگزاری آزمون‌هایی همراه با جوایز، انگیزه‌ای برای شناخت بهتر این میراث ارزشمند فراهم شود.

• «مرحبا به برادران ما از اهل قم!»

حال، یک حدیث از آن را می‌خوانم. عده‌ای از اهل ری (در آن روزها تهرانی وجود نداشت، تهران تا قرن هشتم روستاهایی حول محور ری بود) برای زیارت امام صادق علیه‌السلام آمدند. آقا فرمودند: «مرحبا به برادران ما از اهل قم!»

«رَوَى عَنْ عَدَّةٍ مِنْ أَهْلِ الرَّيِّ: أَنَّهُمْ دَخَلُوا عَلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ علیه‌السلام وَقَالُوا: نَحْنُ مِنْ أَهْلِ الرَّيِّ. فَقَالَ: مَرْحَبَا بِأَخْوَانِنَا مِنْ أَهْلِ قُمْ! فَقَالُوا: نَحْنُ مِنْ أَهْلِ الرَّيِّ. فَأَعَادَ الْكَلَامَ، قَالُوا ذَلِكَ مَرَارًا وَ أَجَابَهُمْ بِمَا أَجَابَهُمْ بِهِ أَوَّلًا، [بحارالانوار، ج ۶۰، ص ۲۱۶]؛ «از گروهی از اهل شهری نقل شده که خدمت امام صادق علیه‌السلام رسیدند و گفتند: «ما از اهل ری هستیم.» فرمود: «مرحبا به برادران ما از اهل قم!» آنها گفتند: «ما اهل ری هستیم.» امام علیه‌السلام همان جمله را تکرار کرد. آنها چندبار این جمله را تکرار کردند و امام علیه‌السلام نیز همان پاسخ اول را داد.» آنها متوجه نشدند. دوباره گفتند: «آقا ببخشید، ما از ری آمده‌ایم.» امام فرمودند: «قمی‌ها خوش آمدید، خوش آمدید.» راوی می‌گوید: «قالوا ذلک مراراً؛ یعنی چندین بار تکرار کردند که ما اهل ری (تهرانی) هستیم و امام در جواب می‌فرمود: «قمی‌ها خوش آمدید.»

• چهار حرم مقدس: مکه، مدینه، کوفه و قم

سپس امام صادق علیه‌السلام برای تبیین علت سخنان‌شان فرمودند:

قم تنها یک شهر نیست؛ بلکه یک پروژه عظیم فکری، یک دانشگاه و یک مکتب عقیدتی در برابر تمام مکاتب شرق و غربی است. کلنگ این دانشگاه عظیم را شخص پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم در واقعه معراج به زمین زدند و هویت این سرزمین را ترسیم نمودند. در روایتی آمده است: «إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم لَمَّا أُشْرِى بِه رَأْسُ إِبْلِيسَ بَارِكَا بِهِذِهِ الْبُقْعَةَ، فَقَالَ لَهُ: قُمْ يَا مَلْعُونُ! فَسَوِّيتُ بِذَلِكَ قُمْ»؛ «هنگامی که پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم به معراج برده شد، ابلیس را دید که در این سرزمین زانو زده است. حضرت به او فرمودند: «قُمْ يَا مَلْعُونُ!» (ای ملعون، برخیز!); از این‌رو، این سرزمین «قم» نامیده شد.»

«إِنَّ لِلَّهِ حَرَمًا وَهُوَ مَكَّةُ وَلِرَسُولِهِ حَرَمًا وَهُوَ الْمَدِينَةُ وَلِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ حَرَمًا وَهُوَ الْكُوفَةُ وَلَنَا حَرَمًا وَهُوَ قُمْ وَنَسْتَدْفِنُ فِيهَا امْرَأَةً مِنْ وَلَدِي تُسَمَّى فَاطِمَةَ، مَن رَزَاهَا وَحَبَّتْ لَهُ الْحَجَّةُ.» [بحارالانوار، الجامعة لدرر أخبار الأئمة الأطهار علیهم‌السلام، ج ۴۸، ص ۳۱۷]؛ «خداوند حرمی دارد که آن مکه است و پیامبرش حرمی دارد که مدینه است و امیرالمؤمنین علیه‌السلام نیز حرمی دارد که کوفه است و ما اهل بیت علیهم‌السلام هم حرمی داریم که قم است. به‌زودی بانویی از فرزندان من در آنجا دفن می‌شود که نامش فاطمه است. هر کس او را زیارت کند، بهشت بر او واجب می‌شود.»

«قَالَ علیه‌السلام ذَلِكَ وَلَمْ تُحْمَلْ بِمُوسَى أُمُّهُ؛ راوی می‌گوید: امام صادق علیه‌السلام این سخن را فرمودند؛ درحالی‌که هنوز مادر امام موسی بن جعفر علیه‌السلام حامله نشده بود.

امام علیه‌السلام سپس به تشریح مفهوم حرم‌های الهی پرداختند: «إِنَّ لِلَّهِ حَرَمًا وَهُوَ مَكَّةُ» خداوند عزوجل حرمی برای خود قرار داده که مکه است. مکه شرط‌وشروط خاصی دارد. اگر کسی بیرون از حرم مرتکب جرمی شود و به حرم پناه بیاورد، نباید با او برخورد کنند. تنها باید عرصه را بر او تنگ کنند؛ به او آب و غذا ندهند، تا خودش مجبور شود از آنجا خارج شود؛ زیرا حرم، مکانی مقدس است و شخص به‌نوعی در آن دخیل بسته است.

«وَلِرَسُولِهِ حَرَمًا وَهُوَ الْمَدِينَةُ» پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم نیز حرمی دارند که

مدینه است.

«وَلِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ حَرَمًا وَهُوَ الْكُوفَةُ» امیرالمؤمنین علیه‌السلام حرمی دارند که کوفه است.

«وَلَنَا حَرَمًا وَهُوَ قُمْ» و ما اهل بیت حرمی داریم که قم است.

این سخنان امام صادق علیه‌السلام اهمیت و جایگاه والای شهر قم را در فرهنگ اهل بیت علیهم‌السلام و اسلام روشن می‌کند.

• قم، خانه یازده امام و پاداش زائران

اکنون به جایگاه والای شهر قم می‌پردازیم. پس از آنکه حرم‌های الهی شامل خانه خدا، حرم پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم و حرم امیرالمؤمنین علیه‌السلام مشخص شد، به حریم ویژه سایر امامان معصوم علیهم‌السلام می‌رسیم. امام صادق علیه‌السلام در روایتی می‌فرمایند: «وَإِنَّ لَنَا حَرَمًا وَهُوَ بِلَدُهُ قُمْ»؛ یعنی برای ما (اهل بیت) نیز حریمی وجود دارد و آن، شهر قم است. ضمیر «نا» (ما) در این روایت، به همه امامان از امام حسن مجتبی علیه‌السلام تا حضرت مهدی علیه‌السلام اشاره دارد؛ بنابراین، قم حرم یازده امام، خانه معنوی یازده امام و به‌طور خاص، خانه و حریم مقدس حضرت مهدی علیه‌السلام به‌شمار می‌رود. درک این جایگاه رفیع، ارزش خدمت‌گزاری در این شهر مقدس را دوچندان می‌سازد؛ توفیقی که نصیب هر فردی نمی‌شود و پاداشی عظیم در پی دارد.

امام صادق علیه‌السلام برای تأکید بر این جایگاه و به‌عنوان مهری تأییدکننده بر تعلق این سرزمین به خاندان رسالت، پیشگویی شگرفی را بیان فرمودند: «وَسَتَدْفِنُ فِيهَا امْرَأَةً مِنْ وَلَدِي تُسَمَّى فَاطِمَةَ»؛ یعنی به‌زودی بانویی از فرزندان من در این شهر به خاک سپرده خواهد شد که فاطمه نام دارد. شگفتی اینجاست که امام این سخن را زمانی بیان فرمودند که هنوز پدر حضرت معصومه علیها‌السلام، یعنی امام موسی کاظم علیه‌السلام، متولد نشده بودند («قَبْلَ أَنْ يُولَدَ الْكَاطِمُ»).

سپس ایشان پاداش زیارت این بانوی بزرگوار را چنین اعلام کردند: «فَمَنْ رَزَاهَا عَارِفًا بِحَقِّهَا وَحَبَّتْ لَهُ الْحَجَّةُ» هر کس او را با شناخت حق و مقامش زیارت کند، بهشت بر او واجب می‌شود. «واجب شدن بهشت» به این معناست که در پرونده اعمال زائر مُهری زده می‌شود که نشان می‌دهد، حساب او تسویه شده و دیگر بدهکار نیست. چنین فردی یا با فارسیدن اجل، مستقیماً وارد بهشت می‌شود و یا عاقبت به‌خیر خواهد شد و سرانجام بهشتی می‌گردد.

• قم، یک پروژه الهی و یک مکتب فکری

بنابراین، مشخص شد حریمی که شما افتخار خدمت در آن را دارید، خانه معنوی یازده امام علیهم‌السلام است؛ اما آیا این حرم، محافظی نیز دارد؟

مطالعه «تاریخ قم» حقیقتی شگرف را آشکار می‌سازد: قم تنها یک شهر نیست؛ بلکه یک پروژه عظیم فکری، یک دانشگاه و یک مکتب عقیدتی در برابر تمام مکاتب شرقی و غربی است. کلنگ این دانشگاه عظیم را شخص پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم در واقعه معراج به زمین زدند و هویت این سرزمین را ترسیم نمودند. در روایتی آمده است:

«إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم لَمَّا أُشْرِى بِه رَأْسُ إِبْلِيسَ بَارِكَا بِهِذِهِ الْبُقْعَةَ، فَقَالَ لَهُ: قُمْ يَا مَلْعُونُ! فَسَوِّيتُ بِذَلِكَ قُمْ»؛ «هنگامی که پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم به معراج برده شد، ابلیس را دید که در این سرزمین زانو زده است. حضرت به او فرمودند: «قُمْ يَا مَلْعُونُ!»

(ای ملعون، برخیز!); از این‌رو، این سرزمین «قم» نامیده شد.» سپس، امیرالمؤمنین علیه‌السلام تابلوی این دانشگاه را نصب کردند و مرزهای معنوی آن را با سیم‌خارداری از جنس حفاظت الهی مشخص نمودند. در روایتی آمده است: «إِنَّ الْبَلَايَا مَدْفُوعَةٌ عَنْ قُمْ وَأَهْلِهَا» «بلاها از قم و اهل آن دفع شده است.» (سفینة البحار، ج ۲، ص ۲۴۵)

دشمنان همان‌گونه که برای محو نجف نقشه کشیدند، برای نابودی این شهر نیز توطئه‌ها کردند؛ اما تا به امروز ناکام مانده‌اند و ان‌شاءالله این آرزو را به‌گور خواهند برد.

آری، قم یک پروژه است که از آن، فکری اصیل نشأت می‌گیرد؛ فکری که نه شرقی است و نه غربی؛ بلکه اندیشه ناب آل محمد صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم است.

جایگاه ویژه اهل قم در روایتی از امام صادق علیه‌السلام به زیبایی ترسیم شده است. شخصی نزد ایشان آمد و عرض کرد: «می‌خواهم سؤالی ببرسم که پیش‌وپس از من، کسی آن را نپرسیده باشد.» امام بی‌درنگ فرمودند: «گویا می‌خواهی درباره حشرونشر بپرسی.» مرد پاسخ داد: «به خدا سوگند، آری.» امام فرمودند: «مَحْشَرُ النَّاسِ كُلُّهُمْ إِلَى بَيْتِ الْمُقَدَّسِ إِلَّا بُقْعَةً بِأَرْضِ الْجَبَلِ يُقَالُ لَهَا قُمْ، فَإِنَّهُمْ يَخَاشُونَ فِي حَقْرِهِمْ وَيُخْشَوْنَ مِنْ حَقْرِهِمْ إِلَى الْجَنَّةِ. ثُمَّ قَالَ: أَهْلُ قُمْ مَغْفُورٌ لَهُمْ»؛ «محل گردآمدن همه مردم در روز قیامت به‌سوی بیت‌المقدس است؛ مگر سرزمینی در ناحیه کوهستان که به آن قم گفته می‌شود. اهل آنجا در همان قبورشان محاسبه می‌شوند و از همان‌جا به‌سوی بهشت محشور می‌گردند. سپس فرمودند: اهل قم آمرزیده شده‌اند.» (بحارالانوار، ج ۵۷، ص ۲۱۸)

وقتی از امام پرسیدند که آیا این ویژگی مختص ساکنان قم است، فرمودند: «آری و برای هرکس که هم‌عقیده آنان باشد.»

این تفکر، همان راه نجاتی است که دنیای امروز به آن نیازمند است. مردم جهان از ایدئولوژی‌های سرمایه‌داری، کمونیسم و سوسیالیسم خسته شده‌اند؛ مکاتبی که همچون دو لبه یک قیچی، جز برای منافع خود و کشتار انسان‌ها عمل نمی‌کنند.

آن تفکری که می‌گوید: «وَأَشْعُرُ قَلْبَكَ الرَّحْمَةَ لِلزَّعِمَةِ وَالْمَحَنَةَ لَهُمْ وَاللَّطْفَ بِهِمْ وَلَا تَكُونَنَّ عَلَيْهِمْ سَبْعًا ضَارِبًا تَغْتَنِمُ أَكْلَهُمْ. فَإِنَّهُمْ صِنْفَانِ: إِمَّا أَعْلَ لَكَ فِي الدِّينِ وَإِمَّا نَظِيرٌ لَكَ فِي الْخَلْقِ»؛ «قلب خود را سرشار از رحمت و محبت و لطف به رعیت کن و همچون حیوانی درنده مباش که خوردن‌شان را غنیمت شماری؛ زیرا آنان دو دسته‌اند: یا برادر دینی تو هستند، یا در آفرینش همانند تو.» (نهج‌البلاغه، نامه ۵۳)

این منطق انسان‌دوستانه، تنها در مکتب اهل بیت علیهم‌السلام یافت می‌شود. این، همان تو قم است.

• گسترش جهانی فرهنگ مقاومت: از قم تا فلسطین

خواهید دید که به‌زودی این بوی خوش، این اندیشه و این عقیده، جهان را فرا خواهد گرفت. نشانه‌های آن را هم دیده‌ایم. در جریان حوادث اخیر، بسیاری از کشورهای عربی که باید در صف اول حمایت از مردم مظلوم فلسطین می‌بودند، تنها نظاره‌گر باقی ماندند. روزانه ده‌ها نفر شهید می‌شوند، بیمارستان‌ها بمباران می‌شوند و با این‌حال، واکنشی جز سکوت یا بی‌تفاوتی از این دولت‌ها نمی‌بینیم.

جالب است بدانید که برخی از خلبانان رژیم صهیونیستی در کشورهای به‌ظاهر اسلامی، مانند ترکیه، آموزش می‌بینند. هواپیماهای جنگی آنان بدون مانع از حریم هوایی این کشورها عبور می‌کنند. حتی پشتیبانی‌های لجستیکی، از جمله غذاهای گرم و تجهیزات مصرفی، توسط برخی شرکت‌های همین کشورها تأمین می‌شود.

سؤال اینجاست: درحالی‌که رژیم صهیونیستی بر مردم بی‌دفاع غزه بمب می‌ریزد، کدام‌یک از این کشورهای عربی مورد تهدید قرار گرفته‌اند؟ آیا حتی یک گلوله به سمت آن‌ها شلیک شده؟ پاسخ منفی است؛ اما در همین شرایط، ملت‌هایی چون مردم ایران و نیروهای مقاومت، هزینه‌های سنگینی داده‌اند؛ شهدا تقدیم کرده‌اند و همچنان در خط مقدم ایستاده‌اند.

فرهنگی که در این مقاومت دیده می‌شود، همان فرهنگی است که از قم برخاسته. فرهنگ ایمان، ایثار و آگاهی. شهید سیدحسن نصرالله علیه‌السلام، با آن جایگاه بلند معنوی و اخلاقی‌اش، امروز به نماد عزت و غیرت تبدیل شده؛ عزتی که در بسیاری از سران کشورهای عربی دیده نمی‌شود.

امروز موج بیداری دیگر تنها محدود به منطقه ما نیست. تظاهرات در حمایت از فلسطین به خیابان‌های آلمان، فرانسه، انگلیس و سایر کشورهای غربی کشیده شده است. این یعنی این فرهنگ گسترش یافته و همچنان نیز در حال گسترش است.

این فرهنگ، فرهنگ سکوت در برابر ظلم نیست؛ فرهنگ دفاع از مظلوم و ایستادگی در برابر زور است. آینده از آن این اندیشه خواهد بود.

• بشارت آینده و دعای پایانی

این را به شما بشارت می‌دهم که آینده جهان از آن اسلام راستین، اسلام صادق آل محمد صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم است.

با یکی از عزیزانم که برای زیارت اربعین به کربلای معلی مشرف شده بود، گفت‌وگویی داشتم. او نقل می‌کرد که با یک جوان فلسطینی اهل سنت در مسیر زیارت آشنا شده بود. آن زائر فلسطینی گفته بود: «من با هزار زحمت و از دل یک اردوگاه آمده‌ام و کاروان‌های دیگری هم از نقاط مختلف راهی این مسیر شده‌اند.» این یعنی چه؟ یعنی اینکه این مکتب، این مسیر، این اندیشه، پذیرفته شده و در حال گسترش است.

برادران و خواهران، آستین‌ها را بالا بزنید. راه در پیش است، برنامه‌ها سنگین و مسئولیت‌ها خطیر. با همت، توکل و اخلاص می‌توان از عهده آن برآمد. امیدوارم که در این مسیر، موفق و سربلند باشید.

تهیه و تنظیم: حمید کرمی